

Sukupuolijärjestelmän tuottamista vastakkainasetteluista

Kaari Utrion romaanissa

Oppinut neiti

Marie Määttä

Kandidaatintutkielma

Oulun yliopisto

Humanistinen tiedekunta

Kirjallisuus

Maaliskuu 2021

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	3
2 TEORIAM JA KÄSITTEET.....	6
2.1 Feministinen kirjallisuudentutkimus.....	6
2.2 Kirjallisuussosiologia.....	8
3 <i>OPPINUT NEITI</i> JA SUKUPUOLIJÄRJESTELMÄN TUOTTAMAT VASTAKKAINASETTELUT.....	11
3.1 Oppineisuuden merkitys Sofia Malmin elämässä.....	11
3.2 Avioliitto vallan näyttämönä.....	14
3.2.1 Sosiaalinen paine avioitumiseen.....	14
3.2.2 Charlotta Palmcrona – kyseenalaistamattoman rooli.....	16
3.2.3 Isabella von Tallinger: “juonitteleva naisihminen”.....	19
4 PÄÄTÄNTÖ.....	21
LÄHTEET.....	23

1 JOHDANTO

Christian Hackfeltia ei vaatimattomaan ihmisryhmään kuuluva naiseläjä jaksanut kiinnostaa. Hänen katseensa harhaili kohteesta toiseen leveällä ja komealla Suurella Tallikadulla, Pietarin herrasväen suosituilla promenadilla. Tarkastelun kohteita riitti hovin kaunottarista kenraaleihin, joiden helyt eivät jääneet jälkeen daamien koristuksista. (*Oppinut neiti*, 25.)

Tutkin kandidaatintutkielmassani Kaari Utrion (s. 1942) teosta *Oppinut neiti* (2011). Kaari Utrion teokset ovat historiallisia romaaneja, jotka kuvaavat naisten asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa näkyy tuona aikana myös Venäjän ja Ruotsin vaikutus. Lisäksi hän on historioitsija, joka on kirjoittanut aiheesta useita tietokirjoja, joista niistäkin monet kuvaavat menneisyyden naisen ja perheen asemaa.

Oppineessa neidissä historiallisuus ja viihteellisyys romantiikan kautta ovat kerronnan pohjana. Runsaan miljöö- ja henkilökuvauksen avulla teoksen tarina voidaan sijoittaa menneisyyden Pietariin, Lappiin, Kortejoelle, Silvaan ja Solbergaan, useisiin eri kartanoihin. Teoksen henkilökuvaukset on paikoin jopa karikatyyrimaista, ja useille hahmoille annetaan vain muutama luonteenpiirre, mikä luo kerrontaan keveyttä ja viihteellisyyttä, kun taas ympäristönkuvaus on syvempää ja tarkempaa. Teoksessa on runsaasti henkilöitä, joilla on vain yksi tehtävä, esimerkiksi Wilhelm Palmcrona, kollegiasessori ja Sofian eno, jonka tehtävänä on pitää huolta talouden rahoista, ja serkku Charlotta Palmcrona, jonka tehtävänä on näyttää edustavalta, ja mennä naimisiin. Sisarukset maakreivi Fredrik Amadeus von Saldern ja maakreivitär Isabella von Tallinger tulevat Venäjältä. He ovat paenneet sieltä köyhyyttä, sillä heidän rikas isänsä on jättänyt heidät puille paljaille. Isabellan tarkoituksena on löytää rikas aviomies huolehtimaan itsestään ja maksamaan hänen velkansa.

Tutkin *Oppineessa neidissä* sääty-yhteiskuntaa ja sen tuottamia sukupuolijärjestelmällisiä, naisen rooliin liittyviä, vastakohtaisuuksia: teoksen kerronnassa yhteiskunnallisia asioita

kuvataan ja korostetaan naisten vastakohtaisten roolien kautta. Yksi keskeisimmistä asioista on päähenkilö Sofian oppineisuus, jota vertaan teoksessa esitettyihin muihin naisten rooleihin. Sofiaa kuvataan hyvin mitättömän näköiseksi, kun taas teoksen muut nuoret naiset ovat poikkeuksetta kauniita. Naisten ja miesten roolit jakautuvat ajalleen tyypilliseen, vallalla olleeseen, tiukkaan sukupuolijärjestykseen. Naisten maailmaan kuuluu omasta pienestä elinpiiristä huolehtiminen, ulkoinen viattomuus ja kauneus, ajatusmaailman pitäminen yksinkertaisena ja kaikista tärkeimpänä, sopiva avioliitto. Miesten maailmaan taas kuuluu kyvykkyys huolehtia taloudesta ja mahdollisesta perheestä, luoda hyvä ura esimerkiksi armeijassa, sekä kaikki yhteiskunnalliset asiat.

Oppinut neiti on tarina oppineesta neidistä, Sofia Malmista, joka on opiskellut opettajaksi Smolnassa, säätyläisnaisille tarkoitettussa oppilaitoksessa, Pietarissa. Sofia tapaa siellä työskennellessään paroni Christian Hackfeltin, jonka kanssa hän on jo lapsuudesta tuttu. Sofia on itsevarma, itsenäinen ja hieman nenäkäs, ajalleen hyvin epätyypillinen nainen. Paroni Hackfelt on arvonsa tunteva mies, jonka olisi hyvä löytää vaimo, ja asettua aloilleen, mutta hän pitää elämästään vapaana miehenä. Sofian äiti on sairaana Lapissa, ja hän päättää lähteä sinne. Sofian veli on pappina Lapissa ja hänen luokseen Sofia matkustaa. Kuin sattumalta myös paroni Christian Hackfelt ja hänen setänsä majuri Lars Hackfelt ovat lähdössä Lappiin kuvausmatkalle, ja he ovat myös Sofian veljen vieraina yhtä aikaa. Sofia ja Christian rakastuvat toisiinsa toisiltaan salaa. Kumpikaan heistä ei uskalla paljastaa tunteitaan, torjuntaa peläten ja säätyerosta johtuen.

Lapin matkan jälkeen Sofia matkustaa Solbergan kartanoon enonsa kollegiasessori Wilhelm Palmcronan, sekä tämän vaimon, Virginia Palmcronan luokse. He ovat talousahdingossa, ja Sofian oppineisuudesta on heille hyötyä, sillä hän alkaa kotiopettajaksi heidän lapsilleen Elisabetille ja Rosalielle, auttaen myös heidän siskoaan Charlotta, jolla on debytanttikausi alkamassa. Debytantit olivat nuoria naisia, jotka esiteltiin yläluokan edustajille - näin pyrkien ohjaamaan debytantteja soveliaiden avioliittojen solmimiseen. Majuri Lars Hackfelt ja veljenpoika Christian asuvat viereisessä Silvan kartanossa, ja Sofian ja Christianin tiet kohtaavatkin useaan kertaan. Teoksen sivuhenkilöt ovat pääasiassa naimattomia naisia ja miehiä, joiden avioitumisaikeita teoksessa seurataan. Sofia Malm päättää lähteä Solbergasta

takaisin Pietariin töihin, ja Christian kuulee tästä vasta, kun Sofia on jo matkalla. Hän lähtee Sofian perään, ja tunnustaa tälle rakkautensa.

Oppineessa neidissä ympäristö ja sen kuvaus on tärkeää suhteessa kuvattuihin tapahtumiin. Henkilöhahmot käyttäytyvät eri tavoin erilaisissa ympäristöissä, ja käyttäytymiseen vaikuttaa niin sääty, kuin ympärillä olevat asiat. Eri paikoissa on omat käytösnorminsa, ja ympäröivä maailma opettaa ihmisiä käyttäytymään yhteiskunnan vaatimalla tavalla, sukupuolijärjestelmän mukaisesti. Kartanoissa ja kaupungissa maailma on hyvin miehinen, ja naiset jäävät taka-alalle. Miehet johtavat keskustelua ja naimakauppaa, valitsemalla sopivan puolison niin itselleen ja mahdollisesti myös toisilleen. Naiset elävät taustalla, heille sopivalla tavalla näyttäytyen. Lapin kuvauksessa Sofian rooli vahvistuu, ja ihmisten käyttäytyminen kovassa erämaassa on tasa-arvoisempaa. Säätyläisyys unohtuu, kun vastassa on lunta ja pakkasta, tuntematonta erämaata. Sofialla on taito elää näissä kahdessa eri maailmassa. Hän ei tee sitä kapinoiden, vaan ikään kuin vahingossa. Hän on oppinut luonnonlapsi, joka ei anna suurta painoarvoa avioliitolle ja naisten perinteiselle roolille. Hän on hyvin itsenäinen, ja osallistuu miesten väliseen yhteiskunnalliseen keskusteluun, ja vaikuttaa siltä, kuin hän ei tietäisi tekevänsä vastoin yleistä tahtoa.

Tutkin aihetta feministisen kirjallisuudentutkimuksen ja kirjallisuussosiologisen tutkimusotteen kautta. Kirjallisuussosiologiassa kirjallisia tekstejä selitetään suhteessa todelliseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan, sillä kirjallisuutta pidetään sosiaalisesti määrättyneenä (Sevänen 2011, 12). Lähestyn aihetta myös feministisen kirjallisuudentutkimuksen kautta, sillä *Oppineen neidin* päähenkilö Sofian asemaa ja teoksen vastakohtaisuutta on mielestäni lähes mahdotonta tutkia ottamatta sitä huomioon. Feministinen kirjallisuudentutkimus tutkii muun muassa sukupuolten välistä epätasa-arvoa, joka ei synny biologisista tekijöistä, vaan jonka tuottaa yhteiskunta ja kulttuuri (Malmio 2011, 183 [Morris 1997, 9]). Tutustun myös suomalaisiin naiskohtaloihin 1700– ja 1800–luvuilta, jotka tarjoavat yhteiskunnalliset ja kulttuuriset lähtökohdat teoksen tutkimiseen. Jatkossa käytän *Oppineesta neidistä* lyhennettä ON.

2 TEORIAM JA KÄSITTEET

Tutkin *Oppineen neidin* naisten ja miesten elämäntapojen ja roolien vastakohtaisuuksia feministisen kirjallisuudentutkimuksen avulla. Käytän tutkimusmateriaalina Simone de Beauvoirin teosta *Toinen sukupuoli* (2009), Pam Morriksen *Kirjallisuus ja feminismi, johdatus feministiseen kirjallisuudentutkimukseen* (1993), sekä Toril Moin *Sukupuoli, teksti, valta* – teosta (1990) sekä kokoomateosta *Paluu maailmaan, kirjallisten tekstien sosiologiaa* (2011).

Teoksen henkilöhahmojen tutkimus on keskeistä tässä kandidaatintutkielmassani. *Henkilöhahmotutkimuksella* tarkoitetaan kirjallisuudessa kuvattujen ihmisten, eläinten tai ihmistä muistuttavien hahmojen tutkimusta. Henkilöhahmot ymmärretään ihmisinä, mutta todellisuudessa ne ovat vain ihmistä *representoivia* hahmoja. Jotta henkilöhahmon esitys voidaan nähdä todellisena ja uskottavana ihmisen roolina, sen täytyy täyttää tietyt ehdot, esimerkiksi olla kontekstisidonnainen ja jakaa yhteisön arvot ja säännöt. Fiktiiviset hahmot ovat ”henkilöitä”, joita voidaan arvioida kuten todellinen ihminen, sillä heillä on ihmisen olemus ja persoonallisuus. Henkilöhahmoihin viitataan usein myös käsitteillä *minuus* ja *subjekti*, jotka tulevat muista tutkimuskentistä, ja joka ei ole täysin ongelmaton. *Minuuden* ja *subjektin* käsitteiden käyttö henkilöhahmotutkimuksessa on kuitenkin hyvin perusteltua esimerkiksi silloin, kun ne nähdään yksilöllisinä kokijoina tai tietyn järjestelmän osana. (Käkelä-Puumala 2001, 240–243.)

2.1 Feministinen kirjallisuudentutkimus

Pam Morriksen mukaan epätasa-arvo sukupuolten välillä ei johdu biologisista tekijöistä, vaan se tuotetaan kulttuuristen käytäntöjen avulla. Hänen mukaansa yhteiskunta rakentuu mekanismeista, jotka ylläpitävät sen epätasa-arvoista rakennetta. Naiset kasvatetaan ”naisellisiksi” ja vastaamaan naisen ”luontoa”, siten kuin missäkin kulttuurissa käsitetään, ja näiden piirteiden varhainen omaksuminen saa nämä ominaisuudet vaikuttamaan luonnollisilta

ja biologisilta. (Morris 1993, 9–10) Yhteiskunnassa miehinen ylivalta on rakentunut institutionaalisten järjestelmien avulla, ja se ulottuu “[--] lain, koulutuksen, työllisyyden, uskonnon, perheen ja kulttuuristen käytäntöjen [--]” piiriin, eli lähes jokaiseen rakenteeseen, joista yhteiskunta muodostuu. Tällaista järjestystä kutsutaan “patriarkaattiseksi”, ja lähes kaikki menneet ja nykyiset yhteiskunnat ovat tämän kaltaisia. Patriarkaattisen yhteiskuntajärjestyksen muodostumista ei pidä kuitenkaan ajatella liian yksinkertaisesti, sillä se saisi naisten tilanteen näyttämään, kuin he olisivat ikuisesti ja toivottomalla tavalla miesten sorron alla, ja syyt olisivat deterministisesti naisten biologiassa. Morris puhuu myös ideologian käsitteestä, eli siitä kuinka jokaisessa yhteiskunnassa kulttuuri rakentuu tietynlaisen ideologian varaan, ja kulttuurin omaksumisen kautta ideologia tuntuu luonnolliselta tavalta käsitellä ja ymmärtää todellisuutta. Feminismi on ideologian tiedostamista, ja tätä kautta maskuliinisen auktoriteetin ja vallan ideologioiden vastustamista. (Morris 1993, 12–13.)

Toril Moi lainaa teoksessaan *Sukupuoli, teksti, valta* Julia Kristevaa (s. 1941), joka sanoo, että “naista” ei ole, eikä se myöskään ole määriteltävissä oleva ominaisuus. Kristeva ei myöskään hyväksy “identiteetin” olemassaoloa sellaisenaan, vaan hänen mukaansa falloentrinen järjestys on marginalisoinut “naisen” ja “feminiinisuuden”. Kristevan mukaan feminiinisuuden tilaan päädytään valintasarjojen kautta. Ennen valintaa lapsi on esioidipaalisessa (yhteys äitiin) vaiheessa, jossa ei ole vielä sukupuolieroja. Ero tulee siirryttäessä symboliseen (isän laki) vaiheeseen, jossa tyttölapsen on tehtävä valinta; “[--] joko hän identifioituu äitiin, tai nostaa itsensä isän symboliseen suuruuteen.” Isään identifioituminen merkitsee äidistä ja hänen ruumiistaan irtautumista. Myös pojat joutuvat tekemään samanlaisen valinnan. Koska esioidipaalisessa vaiheessa feminiinisyys ja maskuliinisuus eivät eroa toisistaan, ei identiteettiteorioita pitäisi myöhemminkään omaksua, vaan sukupuolierojen häivyttämisen tulisi jatkua, jotta perinteiset käsitykset sukupuolten jaosta ja “feminiinisydestä” loppuisivat. Kristevan mukaan “feminiinisyys” on patriarkaatin symbolinen ja marginalisoitu ominaisuus, jolle ei ole mitään olemuksellista tai biologista syytä. Feminiinisuuden määritelmät ovat hyvin negatiivisia, se merkitsee esimerkiksi puutetta, “ei-olemista”, irrationaalisuutta ja käänteisyyttä. Kristevan sanoo, että se määritellään katsojan asemasta käsin, ja hänen mukaansa falloentrinen käsitys on, että naiset edustavat rajaa miehen ja kaaoksen välillä. Miehillä on kulttuurinen mahdollisuus sanoa milloin naiset edustavat pimeyttä ja kaaosta, milloin taas arvostaa heitä neitsyinä ja Jumalan äiteinä. (Moi 1990, 179–183.)

Simone de Beauvoirin käsittelee Julia Kristevan tavoin sukupuolisuutta myös psykoanalyttisen näkökulman kautta. Hänen mukaansa nainen on nainen vain sen verran kuin hän kokee olevansa. Nainen ei ole luonnon tuottama määrittely, vaan tunne naiseudesta syntyy luonnon ja naisen oman tunteen vuorovaikutuksen kautta. Beauvoir esittelee Freudin ajatuksia, joiden mukaan ihmisellä on sisäänrakennettu seksuaalisuus, joka alkaa heräämään oraalivaiheen ja anaalivaiheen kautta, päätyen lopulta genitaalivaiheeseen, mikä tekee lopullisen eron sukupuolten välille. Freudin mukaan myös libido on miehinen ominaisuus, vaikka se toimisi naisessa. (Beauvoir 2009, 104–106.)

2.2 Kirjallisuussosiologia

Kristiina Malmion mukaan todellinen maailma on kirjoitetun tekstin luoma heijaste. Kirjoitettu teksti siis vaikuttaa käsityksiin todellisuudesta, ja sen tutkimisella voidaan vaikuttaa yhteiskunnan käytäntöihin. Feministinen kirjallisuudentutkimuskin on sosiologista, sillä siinä tarkastellaan eri teemoja aina myös yhteiskunnallisessa kontekstissa. Tarkastelun kohteena on muun muassa sukupuolen ja identiteetin ilmeneminen tekstissä, oman aikansa käsitykset sukupuolesta ja seksuaalisuudesta, vallan suhde sukupuoleen ja kirjallisuuteen sekä lukijan mahdollisuus vastustaa patriarkaatin käsityksiä. (Malmio 2011, 184–185.)

Malmio puhuu *patriarkaatti*-käsitteen merkityksestä feministisessä tutkimuksessa. Käsitteen avulla voidaan määritellä sukupuolen, vallan, kirjallisuuden ja yhteiskunnan suhteita toisiinsa. Patriarkaatti tarkoittaa käytännössä miesten ylivaltaa yhteiskunnassa ja sen eri instituutioissa ja olosuhteissa. Malmion mukaan Simone de Beauvoir sanoo, että yhteiskunta tuottaa naisia, kukaan ei synny valmiina “naisena”, vaan käsitteenä naiseus tarkoittaa tuotettua ominaisuuksien yhdistelmää, jonka on tarkoitus näyttää luonnolliselta olemisen tavalta. Malmio mainitsee myös Judith Butlerin, joka on analysoinut sosiaalisen ja biologisen sukupuolen kahtiajakoa. Hänen mukaansa molemmat erotetut sukupuolet, niin sosiaalinen kuin

biologinenkin, ovat yhteiskunnan tuotteita. Ihmiset ikään kuin oppivat roolinsa yhteiskunnassa seuraamalla ja imitoimalla muiden roolia. (Malmio 2011, 190-191.)

Sukupuolijärjestelmällä tarkoitetaan yhteiskunnassa vallitsevia tapoja, normeja ja strategioita, joiden avulla tuotetaan ja ylläpidetään sukupuolten välisiä eroja sekä niihin liittyviä valta-asetelmia. *Patriarkaatti*-käsitteen sijaan Malmio käyttäisi *sukupuolijärjestelmä*-käsitettä, sillä siinä ei oteta huomioon naisten välisiä eroja, vaan alistaminen nähdään universaalina. Valtaan liittyy naisten eroavaisuudet esimerkiksi luokan, rodun ja etnisyyden mukaan. (Malmio 2011, 190.) Vallan jakautuminen on siis hyvin kompleksinen suhde, ja sitä ei voida jakaa tasaisesti naisten ja miesten väliseksi asiaksi, vaan myös naiset muodostavat omia ryhmiään, joissa valta jakautuu eri tavoin.

Malmion mukaan feministisessä tutkimuksessa käsitetään nykyään valtarakenteiden muodostuminen käsitteellisemmällä tavalla, kun aiemmin ajateltiin alistussuhteiden olevan empiirinen fakta. Nykyään valtaa ja sen eri muotoja tutkitaan representaatioiden, diskurssien sekä erilaisten yhteiskunnallisten järjestelmien kautta. Nämä kaikki tuottavat käsityksiä, määritelmiä, "totuutta", ja valtaa. (Malmio 2011, 191.) Valta ja alistussuhteet eivät ole yhteiskunnassa valmiina tuotteina, vaan niitä tuotetaan ja vastaanotetaan. Valta on enemmänkin liikettä, kuin staattista olemista.

Seväsen mukaan kirjallisuussosiologian ominaisuuksiin kuuluu, että tutkijoiden mukaan kirjallisuus nähdään sosiaalisesti määräytyneenä tai sidonnaisena elämänalueena. Tästä ajatuksesta käsin kirjallisuussosiologiassa tekstejä tarkastellaan kulttuuris-yhteiskunnallisessa kontekstissa, ja niitä tulkitaan tästä todellisuudesta käsin. (Sevänen 2011, 12.)

Haluan tuoda esille myös kirjallisuussosiologisen tutkimuksen, koska tutkin teosta henkilöhahmojen ja ympäristön kautta. Mielestäni teoksen eri maailmat ja valtasuhteet tulevat ilmi juuri henkilöhahmojen sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen kautta. Naisten ja miesten erilaiset roolit teoksessa tuotetaan erilaisissa tilanteissa läpi koko teoksen. Alistussuhteet tulevat ilmi dialogissa ja henkilöhahmojen asenteissa vastakkaista tai omaa

sukupuolta kohtaan. Myös monet teoksen naishahmot ylläpitävät alisteisia valtasuhteita miehiin nähden, ja sitä kautta perinteisiä sukupuolirooleja.

3 OPPINUT NEITI JA SUKUPUOLIJÄRJESTELMÄN TUOTTAMAT VASTAKKAINASETTELUT

3.1 Oppineisuuden merkitys Sofia Malmin elämässä

Liisa Lagerstramin ja Jessica Parland-von Essenin mukaan Katarina II perusti Smolnan 1764, Keisarillisen jalosukuisten tyttöjen koulun. Siellä opiskeltiin venäjäksi, ranskaksi ja saksaksi aritmetiikkaa, reaaliaineita, tanssia ja musiikkia. Koulu kesti seitsemän vuotta, ja sen jälkeen pystyi jatkamaan vielä kaksivuotiseen koulutukseen opettajaksi. Smolnaan saattoi päästä vapaaoppilaaksi tyttöjä myös Suomesta, jotka olivat kotoisin eri puolilta suuriruhtinaskuntaa tai Venäjää. Monet suomalaiset päätyivät koulun jälkeen naimisiin venäläisen kanssa.

(Lagerstram, Parland-von Essen 2010, 220.)¹

Oppineen neidin Sofia Malm on saanut koulutuksensa Smolnassa ja Pietari on myös se ympäristö, jossa hänet ensi kertaa esitellään lukijoille, kun hän kompastuu Majuri Lars Hackfeltiin. Sofia kuvataan Christian Hackfeltin perspektiivistä:

Nuorempi vilkaisi häntä oudoksuen komentoa, näki ensimmäisen kerran mitättömän kapean hahmon, jollainen Sofia tiesi olevansa. Samanlaisen välinpitämättömän vilkaisun Sofia muisti vuosien takaa. Onneksi hän pystyi nykyään vastaamaan katseeseen yhtä koleasti. (ON, 10.)

¹ Oululainen Helene Gripenberg (s. 1851, myöh. Bergbom) on muistellut kouluaikojaan teoksessaan *Minnen*. Hän aloitti Smolnassa 13-vuotiaana, sitä ennen hänellä oli ollut venäläinen kotiopettaja, sekä opintoja saksalaisessa koulussa (Reichenberska skolan). Kouluelämä oli vaatimatonta, ruoka yksinkertaista ja talvisin sisälämpötila vain kymmenen asteen tuntumassa. Opetuksen korkea taso, Pietarin runsas kulttuuritarjonta ja taide-elämykset sekä koulun läheinen suhde keisariperheeseen korvasivat ulkoiset puutteet. Oppilaat kävivät Talvipalatsissa keisarillisen perheen vieraina ja Aleksanteri II vieraili Smolnassa. Smolnan jälkeen Helene Gripenberg meni Haminaan opettajaksi, mutta lähtikin pian Dresdeniin jatkamaan musiikkiopintoja, jotka hän oli aloittanut jo Smolnassa. Opintojen jälkeen hän konsertoi, säesti ja opetti pianonsoittoa. (Lagerstram, Parland-von Essen 2010. Aatelin kasvatus. Teoksessa Jussi Hanska, Kirsi Vainio-Korhonen (toim.), *Huoneentaulun maailma. Kasvatus ja koulutus Suomessa keskiajalta 1860-luvulle*. Helsinki: SKS. 220.)

Sofia Malm ja Christian Hackfelt edustavat täysin vastakohtaisia ominaisuuksia ja yhteiskuntaluokkaa. Heitä erottaa sukupuoli, ulkonäkö, sääty ja omaisuus. Sofia näkee Christianin ylhäisen profiilin, poskiparran, ylpeän nenän ja ankarat kulmakarvat. Sofia taas itse ei ole kaunis, ja mitaltaan “[--] vain kaksi kyynärää ja kuusitoista tuumaa”, joka vastaa nykymitoissa noin 159 senttimetrin pituutta. Christian ei huomaa ensin Sofiaa, vaan “[k]oipea katse ylitti Sofian kuin kulkukoiran ja pysähtyi vanhaan herraan.” (ON, 9–10.) Sofian ja Christianin ensikohtaaminen kuvaa suoraa alistussuhdetta niin eri yhteiskuntaluokkien kuin miehen ja naisen välillä. Sofia tunnistaa oman mitättömyytensä, mutta hänellä on omanarvontunto ja ylpeys itsestään. Vaikka hän on ylhäisen miehen silmissä mitätön, ja tietää sen, hän ei kuitenkaan koe olevansa sellainen. Hän on oppinut pitämään puolensa, ja oppinut “[--] vastaamaan katseeseen yhtä koleasti.” Hänen vahvuuksiaan ovat oppineisuus ja itsenäisyys, jotka kuitenkin ovat patriarkalisesta näkökulmasta arvoja, joita naisen ei tulisi tuoda voimakkaasti esille. Sofia on kuitenkin henkilöhahmo, joka ei ajattele toimiaan laajemmasta yhteiskunnallisesta perspektiivistä käsin, eikä asetu rooliinsa “mitättömänä naisihmisenä”, vaan hän toimii aina omista lähtökohdistaan käsin, kykenevänä ja itsenäisenä ihmisenä, jollainen hän luonnostaan on.

Sofia pärjää taloudellisesti omasta mielestään kohtuullisen hyvin: “[h]änen oma palkkansa oli kuudesosa siitä, eikä hän pitänyt sitä huonona. Ei hänen tosin tarvinnut huolehtia perheestä eikä paljon muustakaan” (ON, 12). Sofian oppineisuus tulee myös esille hänen puhuessaan Gustava Sjögrenin kanssa tyttöopisto Smolnan pukeutumissäännöistä. Gustava ihmettelee, kuinka he, ylhäiset neidit, eivät pukeudu arvolleen sopivalla tavalla. “– Ei, Sofia opetti, – mitä korkeampi asema, sitä askeettisempi olemus. Todella ylhäisten ja sivistyneitten ihmisten ei tarvitse koristella itseään. (ON, 14.) Sofian vaatimaton olemus korostaa hänen sivistyneisyyttään. Hänelle on tärkeämpää hänen oma sisäinen maailmansa ja tahtonsa, kuin ulkoiset yhteiskunnasta tulevat säännöt ja normit, joita hän ei usein tunnu huomaavankaan.

Teoksen alussa hän työskentelee Pietarissa ruhtinatar Natalia Feodorovna Dobrikovskaja-Orlovan seuraneitinä. Häntä kutsutaan “Smolnan hienoksi klassdameksi” ja hänen palkkansa on “[--] lähes miehen palkka, häikäisevä naisihmiselle, joka ei ollut edes ranskalainen.” (ON,

54.) Sofia on myös aidosti kiinnostunut politiikasta ja muista yhteiskunnallisista asioista, ja siinä hän poikkeaa teoksen muista naispuolisista henkilöihahmoista.

Isabella von Tallingerin katse alkoi harhailla. Miksi hän välittäisi pienen suuriruhtinaskunnan politiikasta? Christianin silmät siirtyivät kotiopettajattareen. Sofia Malm kuunteli valppaana miesten puhetta. Sekin ärsytti Christiania käsittämättömästi. Valtion asiat eivät kuuluneet naisille. Toisaalta hän pani merkille, että Sofia Malm näytti liikuttavalta, suorastaan viehättävältä, seurattessaan keskustelua. Sofialla ei voinut sanoa edes sieväksi, mutta pyöreät kasvot, pieni suu, korkeat poskipäät ja tummat, melkein pyöreät silmät elivät asian mukana, läikehtivät kuin kirkas vesi. (ON, 68.)

Sofian ulkonäön kuvaus Christianin silmin on kuin kuvaus lapsesta. “Pyöreät kasvot” ja “melkein pyöreät silmät”, sekä herännyt liikituksen tunne Christianissa antavat enemmänkin naiivin vaikutelman Sofiasta. Isabella von Tallinger käyttäytyy juuri siten, kuin ajan normien mukaan naisten kuuluukin käyttäytyä. Hän viestii ulospäin miehille turhautumistaan ja vaikeaa asemaansa, kun hän joutuu kuulemaan naiselle epäsovivaa keskustelua. Sofia toimii päinvastoin, suorastaan lapsenkaltaisella uteliaisuudella hän viestii ulospäin, että politiikka kiinnostaa häntä, ja hänellä on asioihin omia mielipiteitä. Hän ei peittele kiinnostustaan, ja se ärsyttää Christiania sillä Sofia toimii toisin kuin Christian on oppinut naisten toimivan.

Morriksen mukaan naisia koskeva biologinen essentialismi on kaksijakoista, sillä sitä käytetään sekä naisten alentamiseen, että ihannoimiseen. Sen avulla oikeutetaan yhteiskunnallinen tila ja naisten asema siinä. Sosiologian avulla ei voi kuitenkaan selittää ihmisen sisäistä tunnetta omasta sukupuolestaan. Pelkkä yhteiskunta ei voi määrittää ihmisen biologista sukupuolta, eikä henkilökohtaista kokemusta feminiinisyydestä tai maskuliinisuudesta. (Morris 1993, 116.) Christian katselee Sofialla hänen feminiinisyytensä kautta, hiukan ylemmyyttä tuntien, arvioiden, ihannoiden. Sofialla ei ole ensimmäisenä mielessään oma sukupuolensa, vaan hän on kiinnostunut “miesten asioista” henkilönä. Hänellä ei ole sisäsyntyistä tarvetta korostaa omaa feminiinisyyttään eikä hänen sisäinen kokemuksensa omasta biologisesta sukupuolestaan vaikuta kovin vahvalta.

Smolnan vaikutus Sofian elämässä vaikuttaa suurelta. Hän näyttää jatkavan elämäntapaansa kuin hän olisi edelleenkin Smolnassa asuva opiskelija, ulkoisesti koruttomana, mutta henkisesti rikkaana. Opiskelu Smolnassa on taannut Sofialle myös mahdollisuuden itsenäiseen elämään aikana, jolloin naisen pärjääminen turvataan ensisijaisesti avioliiton kautta. Oppineisuuden ansiosta Sofia saa myös arvostusta muilta ihmisiltä. “Smolnassa [hän] oli oppinut, että ihmistä kohdeltiin siten kuin hän salli itseään kohdeltavan.” (ON, 59.) Pietarin Heinätorilla kulkiessaan Sofian ulkoista olemusta kuvataan melko huomaamattomaksi ja neutraaliksi. Hän ei tuo voimakkaasti esille naiseuttaan, eikä sen tähden heittäydy aikansa naisen rooliin, kuten ehkä kuuluisi.

Sofia erottui huivipäistä ja partaniekoista, sarkatakeista ja verkanutuista, halvan hajuveden tuoksusta ja mustatuista silmistä juuri haluamallaan tavalla. Hän ei herättänyt halveksuntaa, mutta ei myöskään kateutta. Hänen päälleen ei syljetty, eikä häneltä kerjätty. (ON, 59.)

3.2 Avioliitto vallan näyttämönä

3.2.1 Sosiaalinen paine avioitumiseen

Onneksi leveät helmat olivat jälleen muotia, mitä leveämmät sitä paremmat, ja viisi alushametta, ja lampaanlapahihat ja pursuavan röyhelöiset kaulukset. Vyötärökin laskeutui hiljalleen kohti oikeaa paikkaansa. Tämä kaikki suosi Charlottaa, joka oli pikemminkin pullea kuin kaitaluinen, mikä oli hyvä asia. Miehet, varsinkin vanhemmat, pitivät pehmeistä daameista, sanoi muoti mitä tahansa. Näin opetti Maman, joka oli itse sanojensa paras vakuus. – Entä jos minulle ei jää mitään? Käykö minun kuten serkku Sofia Malmin? Joudun piiaksi Pietariin? (ON, 90–91.)

Teoksen nuorempien naishenkilöhahmojen tärkeimpänä tavoitteena on löytää sopiva aviomies. Helsingin sesonki on tärkeä kutsuineen ja tanssiaisineen. Huoliteltu ulkonäkö ja pukeutuminen ovat suuressa roolissa. Naisen tehtävänä avioliitossa on huolehtia kodista ja perheestä, kun taas miehen taloudesta ja kodin ulkopuolisesta elämästä. Vanhemmat naishenkilöhahmot

ylläpitävät omalta osaltaan perinteisiä sukupuolirooleja, sillä se on myös heidän etunsa. Hyvästä aviomiehestä tyttärelle on taloudellista ja sosiaalista etua, sillä tytär ei ole enää vanhempiensa elätettävänä. “Charlotta kuuli jo lapsena isoäidiltään Solbergan vanhalta armolta, että Grandmama ja Silvan armo Catharina Hackfelt sopivat kahvipöydässä nuoren paroni Christianin ja Charlottan avioliitosta, jotta Solbergan ja Silvan maat voitaisiin yhdistää” (ON, 91). Naimisiin ei mennä rakkaudesta, vaan muiden etujen vuoksi, myös sosiaalisen paineen takia. Sofialla ei ole perhettä lähellä, vaan kaukana Lapissa, joten hänellä ei ole ketään painostamassa avioliittoon. Taloudellisen itsenäisyytensä johdosta hänellä ei myöskään ole kiirettä saada puolisoa elättämään itseään. Silti hänen asemansa ei ole tavoiteltava Charlottan mielestä. On tärkeämpää saada puoliso kuin saada päättää omista asioistaan itse.

Sofia, vanhapiika Pietarissa, eli veljensä vastuulla. Mutta naimaton nainen suvussa oli aina uhka. Jos Lapin pappi kuolisi, Sofia Malm kaatuisi kollegiasessori Palmcronan niskaan. Miehen elämä kului naisten elättämiseen. (ON, 94.)

Christian ja Lars Hackfelt ovat Lapissa Sofian ja hänen veljensä kirkkoherra Henrik Malmin vieraina. Lapin erämaassa ja sen kovissa oloissa tavanomainen yhteiskunta ja sen tavat ovat kaukaisia asioita, ja säätyerot sekä sukupuoliroolit tuntuvat toissijaisilta. Ne ovat kuitenkin olemassa myös Lapissa, mutta niiden pienempi rooli ihmisten elämässä häivyttää sukupuolten välisiä eroja, ja Lapissa pärjäävä ihminen ei ole säätyarvoltaan korkea, sillä siellä on tärkeämpää erätaidot ja luonnon kunnioittaminen.

Tuntui mukavalta luoda lunta, toimitella pieniä askareita kylässä ja kartanolla, kalastella ja jutella Sofian kanssa, kun pastori matkusti pitkin pitäjää. Vähäinen ajatus oli uhrattu säädyllykselle tavoille: kärsikö Sofia-serkun maine oleskelusta pelkästään miesten seurana pappilassa veljen poissa ollessa? Arveltiin, että vanha majuri Hackfelt riitti esiliinaksi, ja asia unohdettiin. [--] Paroni tiesi antavansa iloa ja kiinnostavaa seuraa sisaruksille – ja lappalaiselle kansalle yleensä – alkeellisten olojen yksinäisyyteen. Ihmisparat tulisivat muistelemaan korkeajalosuksien visiittiä monet vuodet. (ON, 210–211.)

Christian tarkastelee elämää Lapissa omasta patriarkaalisesta näkökulmastaan käsin. Hän on oppinut katsomaan ihmissuhteita säädyn mukaan, eikä huomaa, että Lapissa sääty ei ole ensisijaisen tärkeä, ja sukupuolten välisiä eroja ei niin korosteta. Christian ei halua huomata Sofian erilaista identiteettiä siellä ollessaan. Sofia on aina itsenäinen, ja Lapissa se korostuu.

3.2.2 Charlotta Palmcrona – kyseenalaistamattoman rooli

Malmio puhuu Simone de Beauvoirin teoksen *Toinen sukupuoli. 1. osa Tosiasiat ja myytit* (2009) keskeisestä sanomasta, jonka mukaan ihmisillä on tapana käsitellä maailmaa vastakohtaparien avulla, binäärisyyksien kautta. Tällaisia pareja ovat esimerkiksi musta/valkoinen, aktiivinen/passiivinen ja järki/tunteet. Eri tilanteissa opposition toinen puoli käsitetään negatiivisena, toinen positiivisena. Yhteiskunta rakentuu perheen, miehen ja naisen ympärille. Nainen on kaikkea sitä, mitä mies ei ole, miehen vastakohta, miinusmerkkinen. Naissukupuoleen liitettyjä negatiivisesti käsitettyjä määreitä on muun muassa pimeys, seksuaalisuus, ruumiillisuus, emotionaalisuus ja passiivisuus. (Malmio 2011, 192.) Charlotta Palmcrona edustaa tyypillistä naiskuvaavaa, joka asettuu asemaansa kyseenalaistamatta rooliaan. Häntä kuvailaan lähinnä ulkonäkönsä kautta, ja hänen luonteestaan tuodaan esille vain ikävämpiä piirteitä, sillä hän vaikuttaa hemmotellulta ja kärsimättömältä nuorelta naiselta. Lisäksi hänen olemuksensa on hyvin passiivinen, mutta hän kerää huomiota ulkonäöllään.

Charlotta Palmcrona oli tosiaan niin ihastuttava kuin vain kahdeksantoistavuotias voi olla. Tummat hiukset, sinisilmät, sievä pieni nenä ja ruususuu. [--] Paitsi että Charlotta-neidin suu ei ollut pelkästään herttainen kuin mansikka. Se ympärillä erottui kireys ja leuan kulma oli kova, kuin hän koko ajan purisi hampaita yhteen. [--] Kullankeltainen hame ja valkealla pitsillä verhottu pallomainen hiharakennelma oli hieman liian korea vaate kotioloihin [--]. Charlotta Palmcrona saatettiin förmaakiin kuin kuningatar, eikä hän itse näyttänyt asettavan etusijaansa kyseenalaiseksi. (ON, 270–271.)

Charlottaa kohdellaan kuin kuningatarta, sillä hänen etunsa on koko perheen etu. Miten naiivinoloinen ja hemmotteluun tottunut nuori nainen, jolle on pienestä pitäen pedattu hyvää

avioliittoa, osaisi ja edes haluaisi kyseenalaistaa kohtalonsa? Hänelle avioliitolla on tärkeä merkitys, se ratkaisee hänen tulevaisuutensa, eikä hänelle ole opetettu, että elämässä olisi muita vaihtoehtoja. Hänen näkemyksensä itsestään on hyvin ulkonäkökeskeinen, sillä tulevaa onneaan varten hän ei tarvitse muuta kuin puoleensavetävän ja viattoman ulkonäön. Ilman sitä miehet eivät huomaa häntä, ja kilpailu on kovaa.

– Jalavia, mamselli Monell hymisi. – Tammia. Lehmuksia. Saarnia. Charlotta eivät puut kiinnostaneet, hän ei erottanut niitä toisistaan. Ne näyttivät joka tapauksessa ränsistyneiltä näin lokakuussa. Puut kuuluivat puutarhurille, samoin puutarha. Vallasnaisen osuus puutarhassa oli kevyt käyskentely kukkien keskellä, ehkä taitetun ruusun vastaanottaminen hansikoituun kätöseen ja hienoinen hymy ripsien takaa. Puutarha oli kaunottaren kehys, ei asia sinänsä. (ON, 102.)

Charlottalla on myös itsepäisyyttä ja sisäistä voimaa, jonka hän keskittää oman debytanttikautensa onnistumiseen. Hänen isänsä on vaikeuksissa hänen kanssaan, viehän hän talosta rahaa ennen avioliittoa ja muistuttaa liikaa voimakastahtoista isoäitiään Fammu Evanderia.

Kollegiasessori katsoi vetoavasti vaimoonsa. Hän pelkäsi, että Charlotta kehittäisi itselleen kouristuksia, mikä oli naisten tapa kiusata miehiä. Charlotta tosin ei koskaan osoittanut sellaisia ylettömän tunteellisuuden merkkejä, jotka nykyään olivat muodissa nuorison keskuudessa. Ehkä sekin oli Fammu Evanderin perintöä. (ON, 96.)

Kollegiasessorin käsitys naisten tunteellisuudesta ja kouristuksista saa hänet osittain pelkäämään heitä. Sellainen tunteellisuus ja pelko kohtauksesta on horjumattomalle miehelle jotakin täysin käsittämätöntä ja saa hänet turvautumaan vaimoonsa. Kollegiasessori voi myös tuntea tilanteessa ulkopuolisuutta ja pelkoa patriarkaalisen vallan horjumisesta. Miehellä itsepäisyys ja voimakastahtoisuus ovat positiivisia ja maskuliinisia ominaisuuksia, mutta naiseen liitettäessä ne käännetään negatiivisiksi ja lapsenomaisiksi luonteenpiirteiksi.

Simone de Beauvoir puhuu teoksessaan Freudin ajatuksista naisten “kahtiajakautumisesta” elämässään. Pikkutyttö haluaisi itselleen peniksen, sillä hän huomaa, että poikien asema on

etuoikeutetumpi kuin tyttöjen. Hän oppii jo lapsena, kuinka miehet ovat ylempiä arvoisia yhteiskunnassa ja perheessä. Nuorena aikuisena tyttö alkaa kapinoimaan miehisesti, joko miehiä matkimalla, tai naisellisin keinoin. Aikuisena hän alkaa myös kokea alemmuudentunnetta miehiä kohtaan, ja hän joutuu valitsemaan, kuinka selviytyä tästä tunteesta. Joko hän alkaa miehiseksi, tai menee rakkaussuhteeseen tuntien aina olevansa alempiarvoinen. Lapsen saaminen antaa naiselle takaisin omaa autonomiaansa, mutta silloinkin naisen tulee hyväksyä oma naiseutensa, eli ikuinen alemmuutensa. (Beauvoir 2009, 110–111.) Charlotta Palmcrona valitsee avioliiton, jossa hän uskoo kietovansa miehen pauloihinsa. Luultavasti hän kuvittelee, että hän saa silloin itselleen valtaa, eikä ole enää isänsä talouden- ja vallanpidon alaisena.

Kiinnostaako Jaco Roos sinua? Luulin, ettet välitä niin vanhoista miehistä. – Hän on korkeassa asemassa ja komea ja ihailee minua. Sanotaan, että naisen on helpompi taivuttaa tahtonsa vanha mies kuin nuori mies. Nuoret ovat usein itsepäisiä. Tuollaisen sedän kiedon pikkusormeni ympärille. (ON, 372.)

Charlotta ja tuleva appiukko eivät vielä tiedä, että Jacob Roos ei aio toimia heidän tahtonsa mukaan, vaan suunnittelee hyötyvänsä liitosta sekä taloudellisesti että asemaansa kohottaakseen.

Charlotta ei alkuun ehkä ymmärtäisi Vladimirinkadun edullista asemaa, vaan hän kaipaisi lähemmäksi kaupungin keskustaa. Hän sopeutuisi pian, nuori ihminen. Rajaylitarkastaja ei aikunut ryhtyä minkäänlaisiin taloudellisiin suhteisiin holtittoman appiukon kanssa. Sen sijaan hänellä oli vakaa tarkoitus panna kuntoon Solbergan kartanon vanhoillinen talous, käydä läpi tulot ja menot, kiristää sieltä ja täältä [--]. Katse etsiytyi teatteritaloon, ja mieleen nousi hauskoja kuvia tulevista teatterikäynneistä pikku rouvan kanssa. Yli-inspektorska Roos olisi yksi Helsingin kauneimmista nuorista rouvista, sopiva näytettävä korkean virkamiehen rinnalla. Kotoisia näkymiä Charlottasta hyörimässä uudessa Roosin talossa [--], lämmittämässä aviomiehen tohveleita... [--] Aatelin appiperhe ja kartano veisivät rajaylitarkastajan lopullisesti Helsingin parhaisiin piireihin. (ON, 418–419.)

Malmion mukaan miesten alentuva suhtautuminen naisia kohtaan johtuu stereotyyppisistä asenteista. (Malmio 2011, 193.) Samoin rajaylitarkastaja Roos tuntee suurta ylemmydentuntoa tulevaa vaimoaan kohtaan, jollakin tavalla myöskin tulevaa appeaan

kohtaan. Hänen nuori vaimonsa kyllä tulee tottumaan kaikkeen mitä hänelle tarjotaan. Vaikka hän ainakin vaikuttaa olevan ihastunut Charlottaan, hän kuitenkin suhtautuu tähän ennen kaikkea objektina, jota hän aikoo esitellä seurapiireissä.

3.2.3 Isabella von Tallinger: “juonitteleva naisihminen”

Maakreivitär Isabella von Tallingerin tarkoituksensa oli mennä naimisiin Christian Hackfeltin kanssa, mutta tämä ei vaikuta lainkaan kiinnostuneelta hänestä. Sen sijaan häneen rakastuu senaatin kopisti Berndt Pihlman, jonka vahvatahtoinen äiti ruustinna Anna Pihlman vastustaa heidän liittoaan.

– Maakreivitär tietää, kuinka syvät minun tunteeni häntä kohtaan ovat, kopisti Pihlman lausui juhlallisesti. En tiedä, Isabella ajatteli kiukkuisesti. Enkä välitä. Senaatin kopisti, mein Gott! Mutta Isabellan oli tunnustettava, että epätoivo teki nöyräksi. Heillä ei ollut varaa edes palata Helsingistä Pietariin, koska kyyti piti maksaa käteisellä. Pihlman oli kuitenkin akateemisesti sivistynyt virkamies, vaikka vasta uran alussa. Ehkä häntä voisi käyttää väliaikaisena tukena? Virkamies oli turvallinen sijoitus. Kun mies kerran pääsi virkauralle, häntä ei mikään kammennut sieltä pois. (ON, 392–393.)

Maakreivitär Isabella von Tallinger on yhteiskunnassa korkeammassa asemassa kuin nuori nuori senaatin kopisti Berndt Pihlman. Pihlmanin äiti sanoo Isabellan olevan “juonitteleva naisihminen”.

– Minä kiellän tämän avioliiton, Anna Pihlman ilmoitti heti istumaan päästyään. [--] – Leski von Tallinger on huijari, sinä hyväuskoinen hölmö. – Mamma ei voi kieltää, ei myöskään pappa, Berndtin ääni oli vaimea, myötätuntoinen. – Olen täysivaltainen mies, vaikka mamma sen joskus unohtaa. – Kukaan ei ole niin helposti petkutettava kuin rakastunut nulikka, ruustinna tiuskaisi. (ON, 397.)

Isabella von Tallingerilla ei ole muita vaihtoehtoja kuin suostua Pihlmanin kosintaan, vaikka se on vastoin hänen odotuksiaan avioliitolta. Naisena hänellä ei kuitenkaan ole varaa valita

miestä tunteidensa mukaan, toisin kuin Berndt Pihlmanilla miehenä on mahdollisuuksia seurata niitä. Anna Pihlmankin ymmärtää, että hänen ei kannata vastustaa avioliittoa, sillä hän saa “[y]lhäisemmän miniän kuin Silvan vanha armo” (ON, 400). Isabella on alusta alkaen esitelty ylpeänä ja itsetietoisena naishenkilöhahmona, joka on tottunut saamaan haluamansa. Malmion mukaan tekstien naiskuva rakennetaan historiallisen, yhteiskunnallisen ja sosiaalisen kontekstin ehdoilla. Kirjallisuuden avulla voidaan vastustaa tai vahvistaa vallalla olevaa sukupuolijärjestelmää. (Malmio 2011, 210.) Isabellan henkilöhahmon rakentuminen teoksen aikana antaa hänestä alkuun vaikutelman, kuin hän olisi enemmän tasa-arvoinen miesten kanssa, ja kuinka hänellä olisi yhtä hyvät mahdollisuudet elämässä pärjäämiseen itsenäisesti, kuin miehillä. Heikko taloudellinen tilanne pakottaa hänetkin nöyrytymään. Vaikka hän alkuun etsiikin parempiosaisempaa puolisoa, on hän kuitenkin mahdollisuuden tullessa valmis “poimittavaksi”. Berndt Pihlman taas miehenä saa tilanteessa enemmän kuin “ansaitsee”. Hän osoittaa äidilleen olevansa täysivaltainen mies, jota ei vanhemmat voi enää hallita. Naimaton nainen ei koskaan voisi sanoa niin vanhemmilleen.

Isabella von Tallinger esiintyy teoksessa ensin melko maskuliinisena hahmona, vaikka hänen ulkonäkönsä on todella feminiininen. Hänen veljensä Fredrik Amadeus von Saldern kuvataan enemmän naiivina ja hieman lapsellisena hahmona. Isänsä hylkäämiksi joutuneet sisarukset joutuvat selviytymään kahdestaan, ja Isabella on heistä kahdesta voimakkaampi ja hallitsevampi persoona. Isabellan maskuliininen puoli tulee esille suhteessa teoksen useisiin muihin naishenkilöhahmoihin sekä veljeensä.

4 PÄÄTÄNTÖ

Oppinut neiti on teos, jossa kerrotaan melko perinteinen tarina rakkaudesta, joka voittaa kaikki mahdolliset esteet ja päättyy onnellisesti.

– Sofia. Sofia. Tule vaimokseni. Minä pyydän. Nöyrästi minä pyydän. [--] – Rakastan. Rakastan, Christian kuiskasi. Sofia nousi lavitsalta ja oli äkkiä hänen sylissään, viitan suojassa. Suu löysi ensin otsan, poskipään, ja sitten Sofian huulet. Christian nauroi ja Sofia itki. Synkeät suomalaiset taputtivat käsiään Haxbölen kestikievarin kyytituvassa. (ON, 431.)

Käsittelin teosta feministisen ja kirjallisuussosiologisen tutkimuksen avulla. Valitsin kyseiset menetelmät, sillä niiden avulla oli helppo lähestyä teoksen sukupuolijärjestelmän tuottamia vastakkainasetteluita, joita ilmenee niin kerronnassa kuin henkilöhahmojen keskinäisessä kanssakäymisessä sekä valinnoissa, joita he omassa elämässään tekevät. Feministinen ja kirjallisuussosiologinen menetelmä tukevat tässä toisiaan, sillä teoksen kerronnassa on keskeisessä osassa henkilöhahmojen sosiaalinen puoli, identiteetti, ihmissuhteet sekä suhteet ympäröivään yhteiskuntaan ja erilaisiin valtajärjestelmiin. Nämä kaikki ohjaavat henkilöhahmojen elämää, valintoja ja käyttäytymistä.

Sukupuolijärjestelmät, joiden “alaisuudessa” henkilöhahmot elävät, ohjaavat heidän suhtautumistaan vastakkaiseen sukupuoleen sekä itseensä. He voivat toimia ympäristön ohjaamalla tavalla kyseenalaistamatta toiminnan tarkoitusta ja välttämättömyyttä. Merkittävä asia on naisten pyrkimys avioliittoon. Sitä toivovat niin lähipiirin miehet, joiden elätettävänä nainen mahdollisesti muuten olisi, sekä naiset itse, sillä heidän on vaikeaa nähdä muita mahdollisuuksia elannon hankkimiseen. Myös ympäristön asenteet kannustavat avioliittoon, sillä naimattomuuden ei nähdä olevan kenenkään etu.

Oppineessa neidissä on paljon mielenkiintoisia henkilöhahmoja sekä ympäristöjä, joita olisi voinut käsitellä vastakkainasettelujen näkökulmasta, mutta valitsin käsittelyyn vain

keskeisimmät hahmot tutkimuksen rajaamisen vuoksi. Erityisesti ympäristön vaikutusta henkilöhahmojen käyttäytymiseen olisi ollut mielenkiintoista tutkia lisää.

Sofia Malm on teoksen alusta alkaen erilainen kuin muut naishenkilöhahmot. Hän on itsenäinen ja pärjäävä nainen, eikä pyri avioliittoon. Mennessään naimisiin hän tekee sen rakkaudesta, eikä ympäristön paineen alla.

LÄHTEET

Primaarilähde

Utrio, Kaari 2011. *Oppinut neiti*. [=ON]. Somero: Amanita.

Sekundaarilähteet

Sevänen, Erkki 2011. Johdanto. Kohti kirjallisten tekstien sosiologiaa. Teoksessa Ruohonen, Voitto, Erkki Sevänen & Risto Turunen (toim.), *Paluu maailmaan : Kirjallisten tekstien sosiologiaa*. SKS : Helsinki, 11–46.

Malmio, Kristiina 2011. Sukupuoli, yhteiskunta, valta, kirjallisuus. Feministisen kirjallisuudentutkimuksen sosiologisuus. Teoksessa Ruohonen, Voitto, Erkki Sevänen & Risto Turunen (toim.), *Paluu maailmaan: Kirjallisten tekstien sosiologiaa*. SKS : Helsinki, 183–217.

Morris, Pam 1993. *Kirjallisuus ja feminismi. Johdatus feministiseen kirjallisuudentutkimukseen*. Suom. Ja toim. Päivi Lappalainen. SKS: Helsinki. 9–10, 12–13, 116.

de Beauvoir, Simone 2009. *Toinen sukupuoli, I Tosiasiat ja myytit. (Le Deuxième sexe, 1949.)* Suom. Iina Koskinen, Hanna Lukkari ja Erika Ruonakoski. Helsinki: Tammi. 104–106.

Moi, Toril 1990. *Sukupuoli/ teksti/ valta. (Sexual/Textual Politics: Feminist Literary Theory, 1985.)* Suom. Raija Koli. Tampere: Vastapaino. 179–183.

Käkelä-Puumala, Tiina 2001. Persoonat, funktio, teksti: henkilöhahmojen tutkimuksesta. Teoksessa Outi Alanko, & Tiina Käkelä-Puumala (Toim.), *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. Helsinki: SKS. 241-271.